

نگاهی بر وضع فعالیت جوانان در سال‌های اخیر

(۱۳۹۰-۹۸) در ایران

محمد رضا حطیبه^۱، ایمان محمودی کوهستانی^۲، سعید فیاض^۳

^۱ کارشناس آمارهای نیروی کار، مرکز آمار ایران

^۳ کارشناس مسئول آمارهای اهداف توسعه پایدار

چکیده:

اشتغال جوانان یکی از مسایل و دغدغه‌های اقتصادی در جوامع امروزی است. به عبارت دیگر یکی از معضلات فعلی جوامع امروز از جمله جامعه ایران مسأله اشتغال جوانان یا به عبارتی معضل بیکاری است. مهم‌ترین آمار رسمی منتشر شده در این خصوص طرح آمارگیری از نیروی کار است که به صورت فصلی انجام می‌شود. طرح مذکور توسط دفتر آمارهای موضوعی در مرکز آمار ایران اجرا شده و نتایج به کاربران ارایه می‌شود. توجه به وضعیت اشتغال جوانان و برنامه‌ریزی‌ها مورد نیاز وابسته به این آمارها است و لذا بررسی دقیق و همه جانبه در این خصوص می‌تواند بسیار مفید و ارزشمند باشد. در این مقاله وضع فعالیت و شاخص‌های مربوط به اشتغال جوانان رده سنی ۱۵ تا ۲۹ ساله برای سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۸ مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. از جمله مهم‌ترین شاخص‌های مورد توجه در این بخش اشتغال، بیکاری و جمعیت غیرفعال است. از آنجا که مهم‌ترین سرمایه انسانی در موضوع بازار کار جوانان هستند، ارزیابی و تفسیر وضعیت اشتغال این رده مهم بسیار می‌تواند به کاهش معضلات و برنامه‌ریزی‌ها کمک کند.

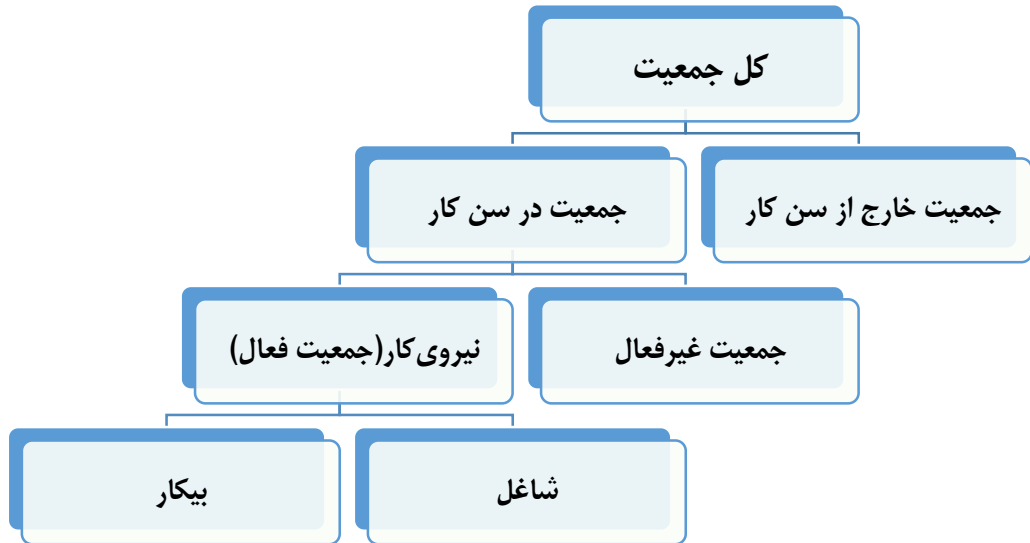
کلمات کلیدی: آمارهای نیروی کار، وضعیت شغلی، جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله، اشتغال ناقص زمانی، برنامه ریزی

جمعیتی که بیشتر در معرض خطر بیکاری قرار دارند عمدتاً جوانان تحصیل کرده‌ایی هستند که برای اولین بار وارد بازار کار می‌شوند. در سراسر جهان، میزان بیکاری جوانان ۲ تا ۳ برابر بالاتر از میزان بیکاری بزرگسالان است [۱]. رشد جمعیت در سه دهه گذشته، بیکاری درحوزه جوانان را به یکی از معضلات اساسی و ملی تبدیل کرده است. از طرفی جوانان به‌عنوان سرمایه ملی و نیروی اساسی تولید و رشد اقتصادی، بدون داشتن شغل مناسب و آینده‌ای روشن در این زمینه، با چالشی جدی روبرو خواهند شد. گرچه دولت در سال‌های اخیر قدم‌های اساسی برای ایجاد فرصت‌های شغلی و کاهش نرخ بیکاری و در واقع کنترل این امر داشته است، اما نیاز به ایجاد فرصت‌های شغلی بیشتر به‌دلیل افزایش نرخ رشد جمعیت جوان است. دسترسی به اشتغال پایدار یکی از نیازهای اساسی جوانان بوده و فراهم نمودن بستر مناسب جهت دسترسی به این مهم، یکی از وظایف اساسی دولت‌ها و خانواده‌ها محسوب می‌شود. اهمیت پرداختن به این امر در کشوری مانند ایران که برابر آمار رسمی، بیش از یک سوم جمعیت آن را جوانان تشکیل می‌دهند و دسترسی به اشتغال مناسب مهم‌ترین دغدغه جوانان است و بعلاوه بخش عمده‌ای از آن‌ها در آستانه ازدواج و تشکیل زندگی مستقل قرار دارند، نمود بیشتری پیدا می‌کند. چرا که برخورداری از شغل پایدار و مناسب موجب استقلال، آرامش و آسایش زندگی و کمک مهمی به هویت‌بخشی و استحکام نهاد خانواده است. برای این که بتوان اطلاعات مربوط به اشتغال جوانان در هر دو بعد عرضه و تقاضا را بررسی کرد، در مطالعه‌ای [۲] دو جامعه آماری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در این مطالعه مهم‌ترین موانع گذار موفق جوانان دسته بندی شده است. در سال‌های اخیر سهم افراد خوداشتغال در اقتصاد با روند کاهشی و سهم کارکن فامیلی بدون مزد با روند افزایشی مواجه بوده است [۳]. در سند الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت موضوع اشتغال جوانان و حل معضل بیکاری جوانان یکی از مهم‌ترین بخش‌هایی است که توجه زیادی به آن شده است [۴].

در خصوص موضوع بیکاری و به‌ویژه بیکاری جوانان و عوامل مؤثر بر آن و تأثیر اقتصادی این موضوع بر پیشرفت کشورها، مطالعات و پژوهش‌های بسیاری زیادی انجام شده است. یکی از مطالعات اخیر موضوع بررسی عدم تطبیق مهارت افراد و بیکاری است [۷]. در این پژوهش تأثیر عدم تطبیق مهارت به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین پارامترهای بیکاری ساختاری بر نرخ بیکاری به شکل کمی مورد بررسی قرار می‌گیرد. بدین منظور از اطلاعات موجود در طرح آمارگیری نیروی کار از سال ۱۳۸۴ تا سال ۱۳۹۱ استفاده شده است.

تقسیم‌بندی جوانان بر اساس وضع فعالیت

در ابتدا سیمای کلی طبقه بندی جمعیت کشور نمایان می شود:

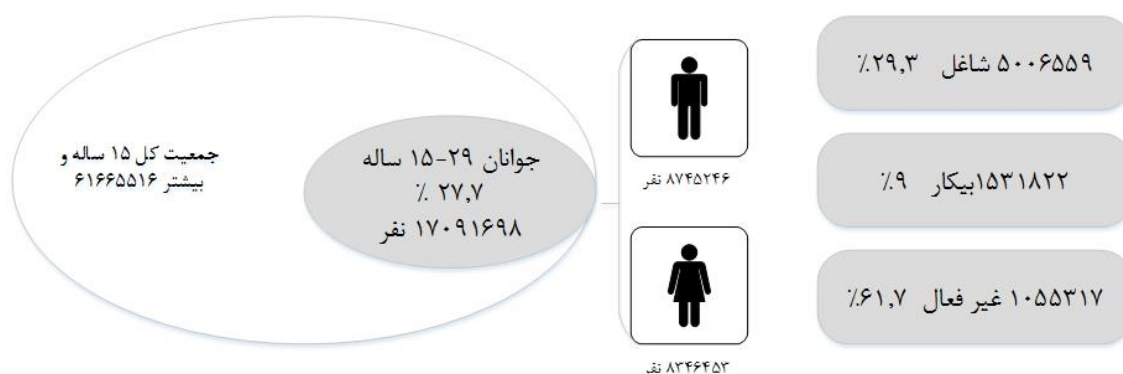
با توجه به تقسیم‌بندی انجام شده توسط سازمان بین المللی کار^۱ و مرکز آمار ایران، جمعیت کشور در یک تقسیم‌بندی اولیه به دو جمعیت در سن کار و خارج سن کار تقسیم‌بندی می‌شود. همچنین جمعیت در سن کار به دو دسته فعال و غیرفعال تقسیم بندی می‌شود و جمعیت فعال یا نیروی کار به دو دسته شاغل و بیکار تقسیم می‌شود که تعاریف و مفاهیم مربوط به آن از طرح نیروی کار مرکز آمار ایران و در پیوست (۱) موجود است. با توجه به اینکه در مطالعه حاضر جمعیت جوانان به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از جمعیت کل محسوب می‌شود، این جمعیت نیز دارای سه دسته است [۳].

جدول ۱. جمعیت جوانان ۱۵-۲۹ ساله کشور طی سال‌های ۹۸-۱۳۹۰

سال	جمعیت جوانان	جمعیت فعال	شاغل	بیکار	غیرفعال	نسبت اشتغال	نرخ اشتغال
۱۳۹۰	۲۲,۳۲۴,۹۸۷	۷,۹۷۴,۸۴۳	۶,۰۶۴,۷۷۱	۱,۹۱۰,۰۷۲	۱۴,۳۵۰,۱۴۲	۲۷,۲	۷۶,۰
۱۳۹۱	۲۱,۰۸۷,۲۷۶	۷,۸۲۷,۴۴۶	۵,۹۱۷,۸۷۲	۱,۹۰۹,۵۷۳	۱۳,۲۵۹,۸۲۸	۲۸,۱	۷۵,۶
۱۳۹۲	۲۱,۰۴۰,۴۷۳	۷,۶۰۵,۰۲۹	۵,۹۹۱,۱۵۳	۱,۶۱۳,۸۷۴	۱۳,۴۳۵,۴۴۳	۲۸,۵	۷۸,۸
۱۳۹۳	۲۰,۲۰۱,۵۸۲	۷,۱۵۵,۷۵۲	۵,۵۹۱,۵۸۱	۱,۵۶۴,۱۷۰	۱۳,۰۴۵,۸۲۸	۲۷,۷	۷۸,۱
۱۳۹۴	۱۹,۳۴۲,۴۳۳	۷,۰۵۸,۹۵۳	۵,۴۱۲,۵۷۴	۱,۶۴۶,۳۷۹	۱۲,۲۸۳,۴۷۹	۲۸,۰	۷۶,۷
۱۳۹۵	۱۸,۵۳۳,۲۹۶	۷,۰۵۹,۰۴۸	۵,۲۳۱,۵۲۲	۱,۸۲۷,۵۲۵	۱۱,۴۷۴,۲۴۷	۲۸,۲	۷۴,۱
۱۳۹۶	۱۷,۶۹۹,۱۸۲	۶,۹۴۷,۳۷۲	۵,۱۹۱,۲۳۸	۱,۷۵۶,۱۳۴	۱۰,۷۵۱,۸۰۷	۲۹,۳	۷۴,۷
۱۳۹۷	۱۷,۶۰۱,۵۴۴	۶,۸۷۸,۵۷۶	۵,۱۵۱,۹۸۴	۱,۷۲۶,۵۹۱	۱۰,۷۲۲,۹۶۷	۲۹,۳	۷۴,۹
۱۳۹۸	۱۷,۰۹۱,۶۹۸	۶,۵۳۸,۳۸۲	۵,۰۰۶,۵۵۹	۱,۵۳۱,۸۲۲	۱۰,۵۵۳,۳۱۷	۲۹,۳	۷۶,۶

^۱ International Labour Organization

جوانان با توجه به ویژگی‌های جمعیتی و ساختارهای کشورها می‌توانند رده‌های سنی مختلفی را در بر داشته باشند، اما به‌منظور مقایسه‌پذیر بودن آمارهای بازار کار در بین کشورهای مختلف، سازمان بین‌المللی کار، رده سنی ۱۵-۲۴ را به‌عنوان معیار مشترک در نظر می‌گیرد. در آمارهای رسمی نیروی کار در ایران رده فوق و دیگر رده‌های تکمیلی مانند ۲۵-۳۴، ۳۰-۳۴ ساله و اخیر با توجه به تعریف وزارت ورزش و جوانان رده ۱۸-۳۵ به‌عنوان رده سن جوانان در نظر گرفته می‌شود. البته در انتشار آمارهای رسمی، با توجه به نیازهای مختلف کاربران، همه رده‌ها قابل‌ارایه است. در این مطالعه، رده ۱۵-۲۹ ساله که ترکیبی از دو رده سنی است، به‌عنوان رده سنی جوانان در نظر گرفته شده که بنا به نظر نویسندگان و کارشناسان بیشترین اهمیت در رده‌های سنی فوق را دارا است. البته می‌توان مطالعه حاضر را برای رده‌های سنی دیگر نیز انجام داده و نتایج را تحلیل نمود.

شکل ۱. تقسیم‌بندی جمعیت جوانان ۱۵-۲۹ ساله بر حسب وضع فعالیت در سال ۱۳۹۸

همان‌طور که در شکل ۱ دیده می‌شود در سال ۱۳۹۸ حدود ۲۸٪ از جمعیت در سن کار دارای سن بین ۱۵ تا ۲۹ سال هستند. اگرچه جوانان در این سن افرادی هستند که هم می‌توانند محصل (دیپلم تا دکتری)، مشغول به کار و یا در جستجوی کار باشند.

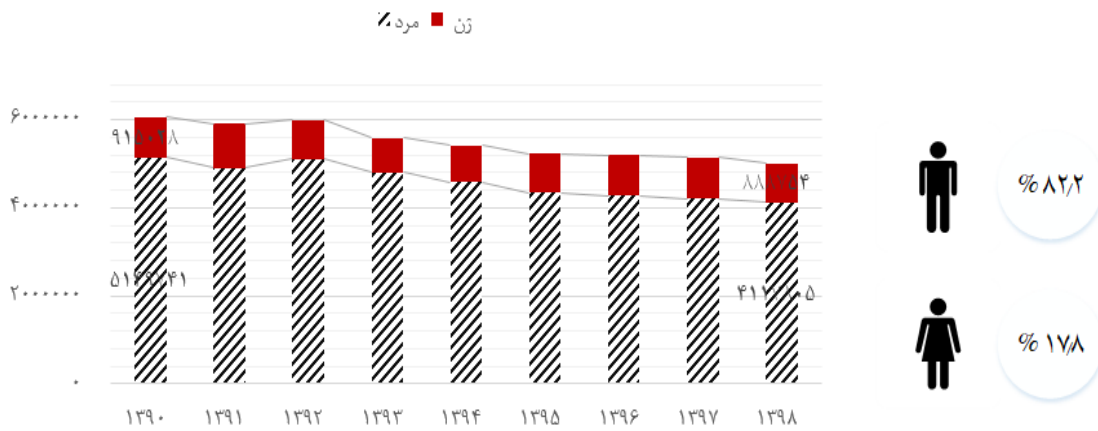
دسته اول: جوانان ۱۵-۲۹ ساله شاغل

یکی از مهم‌ترین موضوعات مهم برای همه دولت‌ها ایجاد اشتغال و شکوفایی اقتصادی است که در آن جوانان نقش محوری بازی می‌کنند. به‌دلیل اهمیت اشتغال جوانان که در این مطالعه جوانان ۱۵-۲۹ ساله تعریف شده است، شاخص‌های مهم وضع فعالیت این رده سنی و سری زمانی آن مورد بررسی قرار گرفته است.

اشتغال در حالت کلی بر اساس ساعت کاری شاغلان دارای تقسیم‌بندی‌های متفاوتی است که عبارتند از:

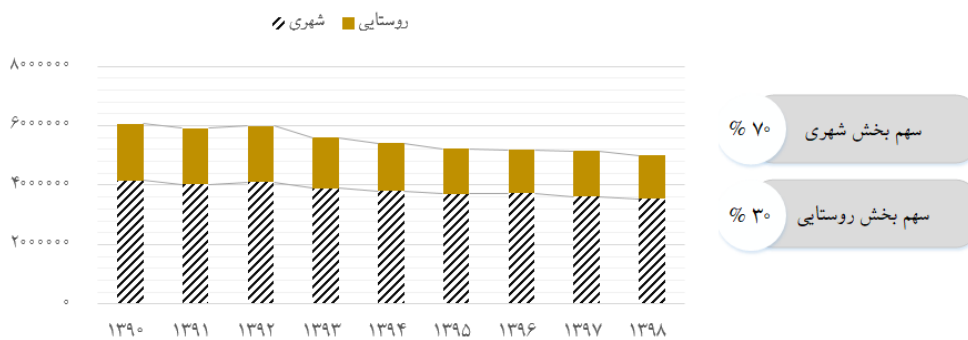
۱. اشتغال کامل (۴۴ ساعت در هفته مرجع در ایران بر اساس قانون کار اشتغال تمام وقت/ کامل در نظر گرفته می‌شود)
۲. اشتغال ناقص (تعداد ساعت کاری شاغلین کمتر از ۴۴ ساعت در هفته است)
۳. دارای بیش از ۱ شغل (شامل ۲ و یا چند شغله‌ها می‌شود)
۴. اشتغال مازاد (دارای ساعت اضافه کاری بیشتر از ۴۴ ساعت و بیشتر در طی هفته مرجع می‌باشد)

همچنین اشتغال در بین مردان و زنان و همچنین در نقاط شهری و روستایی دارای تفاوت‌های قابل تأملی است که در این مطالعه به آن‌ها اشاره خواهد شد.

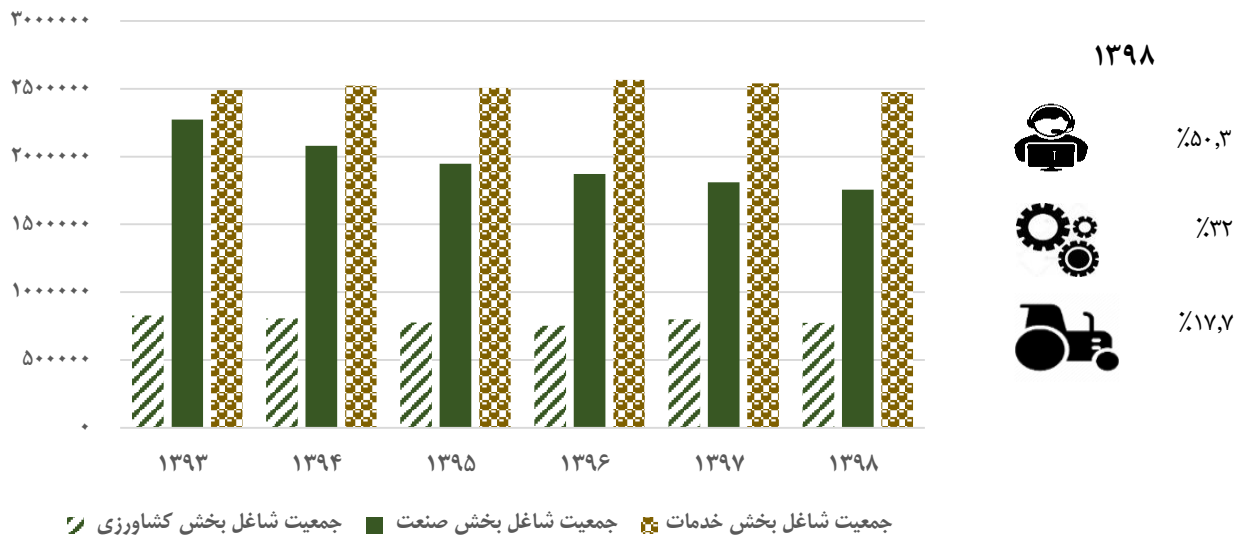
شکل ۲. جمعیت جوانان شاغل ۱۵-۲۹ ساله در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ و سهم آن در سال ۱۳۹۸ به تفکیک جنس

سهم اشتغال جوانان ۱۵-۲۹ در طی سال‌های ۱۳۹۰ (۲۹٫۷٪) تا سال ۱۳۹۸ (۲۰٫۶٪) دارای روندی کاهشی بوده است که نشان دهنده کاهش جمعیت فوق در بازار کار طی سال‌های مورد بررسی است. همچنین این روند کاهشی برای زنان و مردان و همچنین مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی روندی مشابه دارد که حدوداً ۹٪ کاهش داشته است.

شکل ۳. جمعیت جوانان شاغل ۱۵-۲۹ ساله در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ و سهم آن در سال ۱۳۹۸ به تفکیک مناطق

اگرچه جمعیت جوانان ۱۵-۲۹ ساله شاغل در طی این سال‌های دارای کاهش بوده است، اما نسبت این جمعیت به کل جمعیت شاغل کشور همچنان مهم و دارای اهمیت ویژه است.

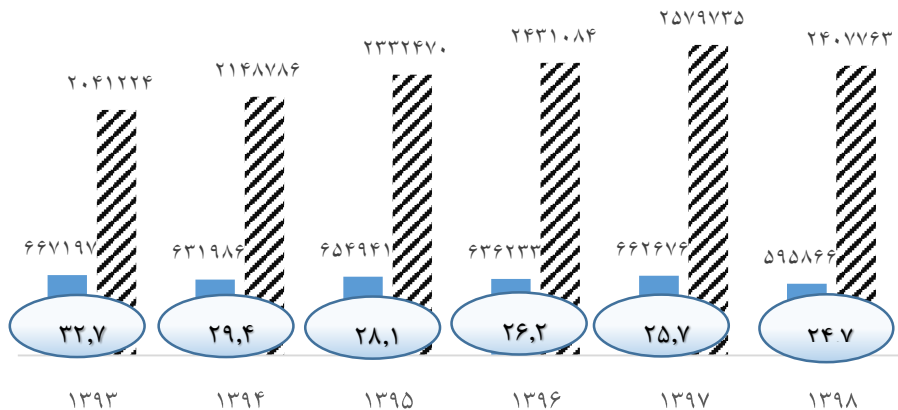
شکل ۳. اشتغال جوانان در گروه‌های عمده فعالیت در بخش‌های اقتصادی در طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸

آمارهای فوق بر اساس همه انواع اشتغال ارایه شده است. نوع دیگری از اشتغال که بسیار مهم است و در تحلیل‌های بازار کار جوانان مورد بررسی قرار می‌گیرد، اشتغال ناقص زمانی است که شاغلین این دسته، ساعت کار کمتر از حد معمول ۴۴ ساعت در هفته دارند. این موضوع می‌تواند دلایل بسیاری داشته باشد که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- (۱) مرتبط نبودن رشته تحصیلی/مهارت فرد به شغل کنونی وی
- (۲) کار هم‌زمان با تحصیل
- (۳) شرایط اقتصادی بد و بازار کار نامطلوب که فرد به‌طور موقت شاغل است
- (۴) عدم نیاز به انجام کار تمام وقت
- (۵) داشتن بیش از یک شغل و ...

جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی برای جوانان ۱۵-۲۹ ساله دارای در طی سال‌های اخیر ۱۳۹۴-۱۳۹۸ دارای تغییرات زیادی نبوده و سهم آن نسبت به کل جمعیت دارای اشتغال ناقص تقریباً یکسان است.

■ اشتغال ناقص زمانی ۱۵-۲۹ ساله ▨ اشتغال ناقص زمانی ۱۵ ساله و بیشتر

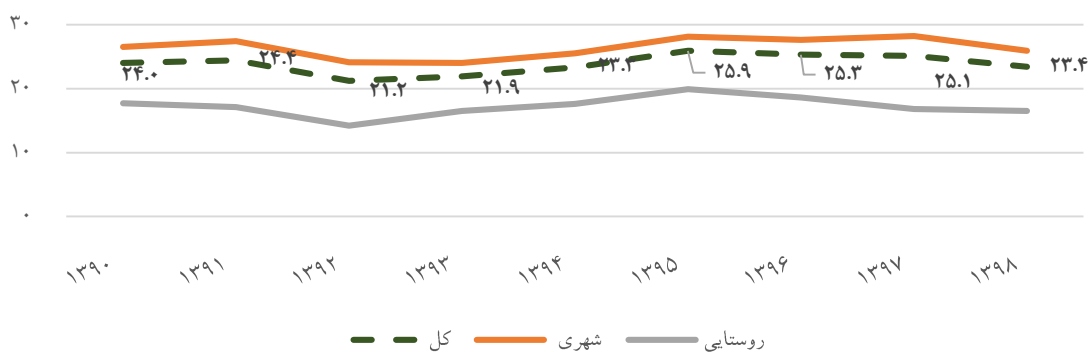
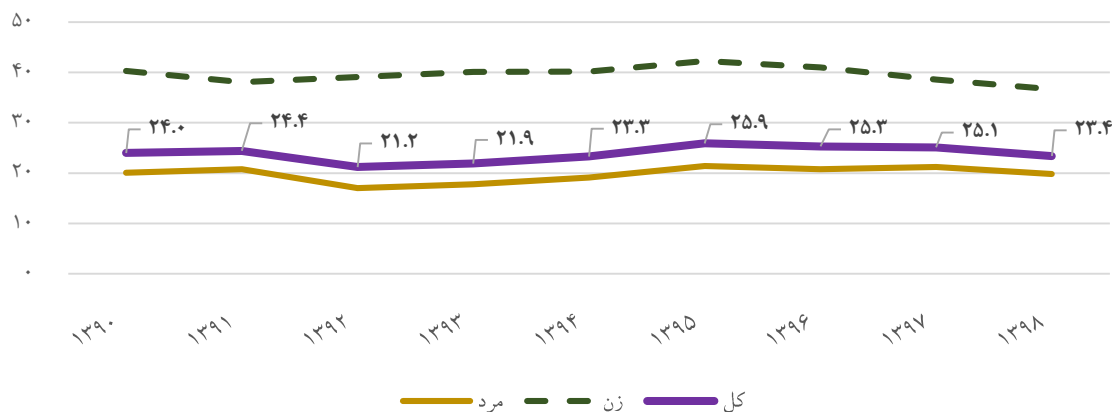
شکل ۳. روند تعداد جوانان ۱۵-۲۹ ساله دارای اشتغال ناقص در طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸

برنامه‌ریزی جهت فراهم آوردن زمینه اشتغال پایدار و تمام‌وقت برای جوانان از جمله مهم‌ترین نتایجی است که می‌توان با استفاده از آمارهای اشتغال ناقص به تصمیم‌سازی درست کمک نماید.

دسته دوم: جوانان ۱۵-۲۹ ساله بیکار

بیکاری جوانان یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد توجه مدیران و برنامه‌ریزان در حوزه‌های اجتماعی و اقتصادی است، چرا که کاهش آن نشانه بهبود بازار کار و رونق اقتصادی و افزایش آن نشان‌دهنده نامساعد بودن شرایط بازار کار است. اهمیت این موضوع از منظر اجتماعی و فرهنگی نیز بسیار قابل تأمل است. بسیاری از مسایل به‌وجود آمده برای جوانان در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی به‌علت بیکاری و عدم اشتغال است. در طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۸ نرخ بیکاری جوانان بر اساس آمارهای رسمی و طرح نیروی کار مرکز آمار ایران بر اساس جنسیت و مناطق در شکل ۴ آمده است.

از بررسی تاریخی این پدیده می‌توان استنباط کرد که شناخت پدیده بیکاری جوانان نیازمند یک رویکرد جامع است که تجزیه و تحلیل تغییرات در حوزه اقتصادی را پیرامون انعطاف‌پذیری بازار کار، دستیابی به مهارت‌ها و تقاضای کارفرمایان و همچنین درک تأثیرات میراث‌های خانوادگی که امروزه مسیرهای فزاینده‌ای را نشان می‌دهد، ترکیب می‌کند [۳]. در مطالعه‌ای دیگر [۶] برخی از مهم‌ترین عوامل بیکاری شامل مشکلات مدیریتی، مشکلات قوانین و مقررات، امنیت سرمایه، سیستم بانکی و بازار سرمایه-قوانین اعتباری و اسنادی، عوامل اجتماعی، نقش تعاونی‌ها در اشتغال، عوامل بهره‌وری و اجرای قانون مبارزه با چند شغله‌ها عنوان شده است.

شکل ۴. تغییرات نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۹ ساله در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸

نکته مهم در نمودارهای فوق این است که نرخ بیکاری زنان به نسبت مردان بیشتر است که نشان‌دهنده تمایل کمتر زنان به اشتغال است. از سوی دیگر در مناطق روستایی نرخ بیکاری جوانان نسبت به مناطق شهری پایین‌تر است. این موضوع می‌تواند به علت وجود مشاغل متنوع فصلی در بخش کشاورزی (زراعت، باغداری، دام پروری) و بخش خدمات (تولید محصولات خانگی و محلی، صنایع دستی، گردشگری) و بخش صنایع (صنایع کوچک) باشد.

برخی از عوامل مهمی که در موضوع بیکاری جوانان تأثیرگذار هستند عبارتند از:

- (۱) بالا بودن توقع قشر تحصیل کرده
- (۲) تئوری بودن آموزش‌های دانشگاهی و عدم مهارت کافی فارغ التحصیلان
- (۳) گسترش فزاینده دانشگاه‌ها
- (۴) ارتباط نداشتن رشته‌های دانشگاهی با نیاز بازار کار کشور

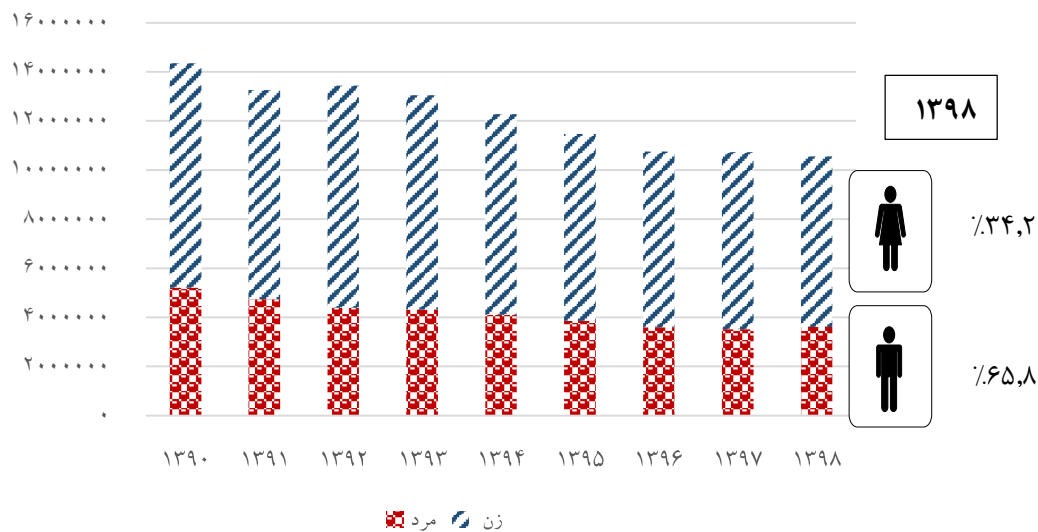
میزان تطبیق عرضه و تقاضای مهارت، عامل اصلی در شکل دهی نتایج اقتصاد و بازار کار، رشد بهره‌وری، رشد اقتصادی و رقابت‌پذیری است؛ بنابراین تدوین و پیاده‌سازی آموزش و سیاست‌های مؤثر آموزشی از جمله سیستم آموزشی، چالشی مداوم

برای همه کشورها است و مقابله با این چالش نیاز به اطلاع درست از وضعیت بازار کار و نیاز به ارتباط، توسعه و مهارت، برای اشتغال و توسعه اقتصادی دارد [۸].

دسته دوم : جوانان ۱۵-۲۹ ساله غیرفعال

جمعیت غیرفعال به جمعیتی اطلاق می‌شود که در سن کار هستند ولی شاغل نبوده و یا در جستجوی کار نیستند. این جمعیت افرادی که در حال تحصیل هستند، خانه داران، بازنشستگان (شامل افراد دارای درآمد بدون کار نیز می‌شود) و یا سایر موارد مانند افرادی با معلولیت‌های جسمی و حرکتی را شامل می‌شود. تعداد قابل توجهی از جوانان ۱۵-۲۹ ساله در حال تحصیل هستند که این افراد می‌توانند در دوره تحصیلی متوسطه دوم تا دکتری و بالاتر در حال تحصیل باشند. در مواردی که فرد در حال تحصیل شاغل باشد، الویت تعیین وضع فعالیت با اشتغال وی است.

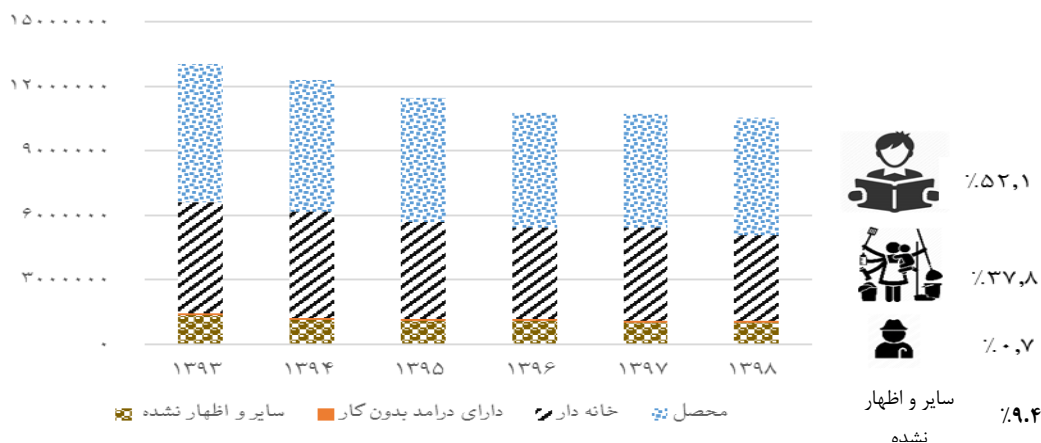
بررسی جمعیت غیرفعال به‌ویژه در رده جوانان که نیروهای بالقوه برای بازار کار محسوب می‌شوند، از نظر اقتصادی بسیار حائز اهمیت است. افزایش این جمعیت به معنی خارج شدن یا عدم تمایل نیروی کار بالقوه برای انجام فعالیت اقتصادی است که می‌تواند عاملی منفی تلقی گردد. افراد شاغل موتور متحرک اقتصاد و تولید ناخالص داخلی^۲ بوده و جمعیت غیرفعال جمعیت مصرف‌کننده این تولیدات هستند.

شکل ۵. جمعیت جوانان ۱۵-۲۹ ساله غیرفعال طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ به تفکیک جنس

بر اساس شکل ۵ جمعیت غیرفعال در حالت کلی از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ روندی کاهشی داشته است که نشان می‌دهد افراد غیرفعال به وضعیت شاغل و یا به وضعیت بیکار تغییر وضعیت داده اند. هم‌چنین جمعیت زنان غیرفعال به‌طور قابل توجهی نسبت به مردان غیر فعال بیشتر است. این موضوع با توجه به نزدیکی نسبت جنسی در افراد در حال تحصیل، می‌تواند به این دلیل باشد که بیشتر زنان در ایران جزو جمعیت خانه دار محسوب می‌شوند.

^۲ Gross Domestic Production(GDP)

شکل ۶ جمعیت جوانان ۱۵-۲۹ ساله غیرفعال در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸

بیشترین زیر بخش جمعیتی در جمعیت غیرفعال، افراد در حال تحصیل و خانه داران هستند. در طی سال‌های مورد بررسی افرادی به این جمعیت اضافه و یا کم شده اند که بررسی پویایی و جریان جمعیتی نیازمند مطالعه دیگر است.

نتیجه‌گیری:

جوانان به‌عنوان مهم‌ترین نیروی اشتغال، همواره مورد توجه مدیران و تصمیم‌گیران در تمامی کشورها محسوب می‌شوند. موضوع اشتغال و بیکاری جوانان بیشتر از منظر عوامل اقتصادی مورد بررسی قرار می‌گیرد، در حالی که جوانان نقش محوری در دیگر بخش‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ایفا می‌کنند و موضوع اشتغال و بیکاری یک موضوع چند بعدی است. بر همین اساس آمار و اطلاعات رسمی و بادقت می‌تواند به برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی برای جوانان نقش کلیدی داشته باشد. مرکز آمار ایران به‌عنوان تنها مرجع تولید و انتشار آمارهای رسمی کشور آمارهای رسمی بازار کار را با استفاده از اجرای فصلی طرح آمارگیری نیروی کار کشور تولید و منتشر می‌نماید. در این نوشتار و بر اساس اطلاعات طرح فوق آمارهای وضع فعالیت جوانان ۱۵-۲۹ ساله (شاغل، بیکار و غیرفعال) در سال‌های ۹۸-۱۳۹۳ مورد بررسی قرار گرفت. آمارهای فوق نشان می‌دهد جمعیت جوانان طی این سال‌ها روندی کاهشی داشته است. هم‌چنین بیشترین سهم از منظر وضع شغلی به جمعیت غیرفعال اختصاص می‌یابد و پس از آن جمعیت شاغلان و بیکاران در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بیشترین جمعیت جوانان شاغل در شهرهاست و سهم بیشتر آنان را مردان تشکیل می‌دهند. این موضوع می‌تواند به دلیل افزایش فرصت‌های شغلی در شهرها نسبت به مناطق روستایی باشد. توزیع اشتغال در بخش‌های عمده اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) در کشور، به‌ترتیب مربوط به شاغلان در بخش‌های خدمات، صنعت و کشاورزی بوده است. سهم اشتغال ناقص جوانان در مقایسه با سهم اشتغال ناقص در کل جامعه شاغلان تغییر محسوسی نداشته است. نرخ بیکاری در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به روستایی در سال‌های مورد بررسی بیشتر بوده است. در بخش غیرفعالان، افراد در حال تحصیل و خانه داران بیشترین سهم را در طی این سال‌ها داشته‌اند هر چند که در کل جمعیت غیرفعالان روند کاهشی داشته است. در جمعیت غیرفعالان همواره جمعیت زنان از مردان بیشتر بوده است که می‌تواند به علت اینکه اغلب جمعیت خانه داران را در کشور زنان تشکیل می‌دهند، باشد. مطالعه حاضر بر روی جمعیت جوانان ۱۵-۲۹ ساله انجام گرفت که انتخاب آن بر اساس اهمیت جمعیت فوق و نقش مهم آنان در بازار کار بوده است. مطالعات مشابهی را می‌توان برای رده‌های سنی مختلف و بر حسب وضع شغلی، جنسیت، منطقه جغرافیایی، ویژگی فردی، سطح تحصیلات و ... انجام داد.

پیوست ۱

تعاریف و مفاهیم

کار: آن دسته از فعالیت‌های اقتصادی (فکری و بدنی) که به منظور کسب درآمد (نقدی و غیرنقدی) صورت پذیرد و هدف آن تولید کالا یا ارائه خدمت باشد، کار محسوب می‌شود.

جمعیت فعال اقتصادی: تمام افراد ۱۰ ساله و بیش‌تر (حداقل سن تعیین شده)، که در هفته تقویمی قبل از هفته آمارگیری (هفته مرجع) طبق تعریف کار، در تولید کالا و خدمات مشارکت داشته (شاغل) یا از قابلیت مشارکت برخوردار بوده‌اند (بیکار)، جمعیت فعال اقتصادی محسوب می‌شوند.

جمعیت غیرفعال اقتصادی: تمام افراد ۱۰ ساله و بیش‌تر (حداقل سن تعیین شده) که در طول هفته مرجع طبق تعریف، در هیچ یک از دو گروه شاغلان و بیکاران قرار نمی‌گیرند، جمعیت غیرفعال اقتصادی محسوب می‌شوند.

جمعیت خارج از نیروی کار: تمامی افراد ۹-۰ ساله و همچنین افراد ۱۰ ساله و بیش‌تری که در طول هفته مرجع، در هیچ یک از دو گروه شاغلان و بیکاران قرار نمی‌گیرند، جمعیت خارج از نیروی کار محسوب می‌شوند.

شاغل: تمام افراد ۱۰ ساله و بیش‌تر (حداقل سن تعیین شده) که در طول هفته مرجع، طبق تعریف کار، حداقل یک ساعت کار کرده یا بنا به دلایلی به طور موقت کار را ترک کرده باشند، شاغل محسوب می‌شوند. شاغلان به طور عمده شامل دو گروه مزد و حقوق‌بگیران و خوداشتغالان می‌شوند. ترک موقت کار در هفته مرجع با داشتن پیوند رسمی شغلی، برای مزد و حقوق‌بگیران و تداوم کسب و کار برای خوداشتغالان، به عنوان اشتغال محسوب می‌شود.

اشتغال ناقص زمانی: افراد دارای اشتغال ناقص زمانی شامل تمام شاغلانی است که در هفته مرجع، حاضر در سر کار یا غایب موقت از محل کار بوده، به دلایل اقتصادی نظیر رکود کاری، پیدا نکردن کار با ساعت کار بیش‌تر، قرار داشتن در فصل غیرکاری و... کم‌تر از ۴۴ ساعت کار کرده و خواهان و آماده برای انجام کار اضافی در هفته مرجع بوده‌اند.

بیکار: به تمام افراد ۱۰ ساله و بیش‌تر اطلاق می‌شود که در هفته مرجع فاقد کار باشند (دارای اشتغال مزدبگیری یا خوداشتغالی نباشند)، در هفته مرجع یا هفته بعد از آن آماده برای کار باشند (برای اشتغال مزدبگیری یا خوداشتغالی آماده باشند) و در هفته مرجع و سه هفته قبل از آن جویای کار باشند (اقدامات مشخصی را به منظور جستجوی اشتغال مزدبگیری و یا خوداشتغالی به عمل آورده باشند). همچنین افرادی که به دلیل آغاز به کار در آینده یا انتظار بازگشت به شغل قبلی جویای کار نبوده، ولی فاقد کار و آماده برای کار بوده‌اند نیز بیکار محسوب می‌شوند.

نرخ بیکاری: عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار)، ضرب در ۱۰۰.

جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش‌تر

$$\text{نرخ بیکاری} = \frac{\text{جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش‌تر}}{\text{جمعیت فعال ۱۵ ساله و بیش‌تر}} \times 100$$

جمعیت فعال ۱۵ ساله و بیش‌تر

نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۹ ساله: عبارت است از نسبت جمعیت بیکار ۱۵-۲۹ ساله به جمعیت فعال ۱۵-۲۹ ساله، ضرب در ۱۰۰.

$$\text{نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۹ ساله} = \frac{\text{جمعیت بیکار ۱۵-۲۹ ساله}}{\text{جمعیت فعال ۱۵-۲۹ ساله}} \times 100$$

منابع :

[۱] ILO. (۲۰۰۱), Youth and Work: Global Trend, International Labor Office, Geneva.

[۲] فاطمه هرنندی، زهره فلاح محسن خانی، "اشتغال جوانان و چالش‌های آن"، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۵.

[۳] نتایج آمارگیری از نیروی کار، سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۷، مرکز آمار ایران، دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری

[۴] نرگس شمس‌الدینی، "اشتغال جوانان"، مجموعه کامل آثار و مقالات برگزیده نهمین کنگره پیشگامان پیش ۱۳۹۶

[۵] محمد زمانی سودرجان، رحیم تقی‌زاده، "تحلیل وضعیت اشتغال جوانان در اقتصاد ایران"، همایش ملی مدیریت، اقتصاد و اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۷

[۶] مهدی رامه، "بررسی عوامل موثر بر بیکاری و بهره‌وری باساز کار در ایران"، دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و اقتصاد در قرن ۲۱، تهران ۳۰ آذر ۱۳۹۵.

[۷] سعید عیسی‌زاده، محمد کاظم نظیری، هادی نائینی، "بررسی تأثیر عدم تطبیق مهارت بر نرخ بیکاری در ایران"، فصلنامه تحقیقات مدل‌سازی اقتصادی شماره ۳۰ زمستان ۹۶

[۸] ILO, (۲۰۱۳), Global employment trends for youth ۲۰۱۳: A generation at risk. Geneva: ILO.